

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

ISSN 0041-4255

BELLE TEN

DÖRT AYDA BİR ÇIKAR

Cilt : LXXX

Sa. 288

Ağustos 2016

ANKARA – 2016

İÇİNDEKİLER

Makaleler, İncelemeler:	<u>Sayfa</u>
SİR GAVAZ, ÖZLEM: Hititçe Metinlerde Geçen KUR ^{1D} <i>Hulana</i> -/ KUR ^{1D} SİG 'Yün Nehri Ülkesi' Üzerine Yeni Bir Değerlendirme Tepe	357
YILDIRIM, M. İBRAHİM: Timurlu Tarihine Dair Farsça Yeni Bir Kaynak: Zahîr-i Mar'aşî'nin <i>Müntahabü't-Tevârih</i> 'i	371
KUL, EYÜP: 1703 Tarihli Bir Rapora Göre Kratova, Köstendil, Üsküp, Trepçe ve Jejene Madenlerinin Islahı	395
TÜRKMEN, İLHAN: Osmanlı Kaynaklarına Göre 1740'larda Belgrad'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	411
DEMİRYÜREK, MEHMET: İngiltere Tercümanları ve 1758 Tercüman Reformu	439
EFE, AYLA: II. Mahmut'un Mal-Mülk Sayımı: Evreşe Örneği	483
KASUMOVIĆ, FAHD: Bosna-Hersek'teki Osmanlı Mirasını Anlarken: Saraybosna Şer'iyye Sicillerinde İslam Dininin Kabulüne Dair Kayıtlar, 1800-1851.....	507
SÜME, MEHMET: Osmanlı Vergi Uygulamalarına Bir Örnek: Okruva Resmi	531
GÖLEN, ZAFER: Tanzimât Döneminde Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek Ormanlarını Korumaya Yönelik Çabaları	547
SATILMIŞ, SELAHATTİN: 1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler.....	573
KORKMAZ, TELLİ: Türk-Sovyet İlişkilerinde G. V. Çiçerin ve Ermeni Meselesi	619
Çeviriler:	
HASANOV, ZAUR (Çev.: Bağdagül Musa): İskitlere ve Türk-Moğol Halklarına Ait Aynı Gelenekler, Kültür ve Psikolojik Özellikler.....	639
Özetler	663
İngilizce Özetler	671
Belleten Dergisi Yayın İlkeleri ve Başvuru Şartları.....	679
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements	682

BELLETEN

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Proprietor and Redactor in Chief
Türk Tarih Kurumu Adına / Turkish Historical Society

PROF. DR. REFİK TURAN

Yayın Komisyonu / Commission of Publications

Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR
Yrd. Doç. Dr. Rüstem BOZER
Prof. Dr. Muzaffer DEMİR
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Mehmet İNBASI
Prof. Dr. Levent KAYAPINAR

Hakemler / Referees

Prof. Dr. Ali AÇIKEL (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Nükhet ADIYEKE (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Selim ASLANTAŞ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan BABACAN (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil BAL (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Sezai BALCI (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa ÇADIRCI (Ankara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Erdal ÇOBAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Turan GÖKÇE (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI (Balıkesir Üniversitesi)
Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Özkan KESKİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatice ORUÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Bilgehan PAMUK (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım PAYDAŞ (Harran Üniversitesi)
Prof. Dr. Aygül SÜEL (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Turgut YİĞİT (Ankara Üniversitesi)

Adres / Address:

Türk Tarih Kurumu, Kızılay Sokak No: 1 06100-Sıhhiye / ANKARA
Tel: 310 23 68 / 277-217 - 310 25 00
Fax: 310 16 98

<http://www.ttk.gov.tr>

basinyayin@ttk.gov.tr

ISSN 0041-4255

Yerel Süreli, Hakemli dergidir.

Ağustos 2016 – ANKARA

Belleten'i indeksleyen uluslararası indeks ve abstraktlar:

America, history and life 0002-7065 1963-; Historical abstracts. Part A. Modern history abstracts 0363-2717 1963-; Historical abstracts. Part B. Twentieth century abstracts 0363-2725 1963-; MLA International Bibliography 2000-; Turkologischer Anzeiger 0084-0076 1973-; FRANCIS (French Online Database) 1985; Archacologis-che Bibliographie 0341-8308 1982-; Artsand Humanities Citation Index (AHCI) 2010-.

Türk Tarih Kurumu yayınlarını İnternet üzerinden alabileceğiniz adresler
İnternet Adresi: <http://e-magaza.ttk.gov.tr> - e-posta: e-magaza@ttk.gov.tr

Baskıya Hazırlık: • Baskı: Sanyıldız Ofset Ltd. Şti. 0312 395 99 94

BELLETEN

Cilt: LXXX

AĞUSTOS 2016

Sayı: 288

HİTİTÇE METİNLERDE GEÇEN KUR ^{1D}*Hulana*-/ KUR ^{1D}SİĞ ‘YÜN NEHRİ ÜLKESİ’ ÜZERİNE YENİ BİR DEĞERLENDİRME

ÖZLEM SİR GAVAZ*

Hititçe *hulana*- ve Sümerce ideogramı olan SİĞ “yün, yapağı” anlamına gelmektedir¹. Hititçe Metinlerde “İD² SİĞ, ^{1D}Hu-ul-la-an-na “*Hulana* nehri”, KUR ^{1D}SİĞ-na, “*Hulana* Nehri Memleketi”, KUR ^{URU}İD^{1D}Hu-la-na “*Hulana* Nehri Şehri Memleketi” olarak geçen *Hulana* Nehri Memleketi’nin³ günümüzdeki yeri oldukça tartışmalı ve birçok Hitit yerleşimi gibi belirsizdir. Goetze, “Sarı Nehrin Ülkesi”⁴, Tischler ise Yün Şehri/Memleketi olarak tercüme etmiştir⁵. Garstang Gurney, Zamantı Suyu’na⁶, Macqueen Sangarios’un (Sakarya) yan kolu olan Kirmir (Kebirmir) suyuna⁷,

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çorum/TÜRKİYE, ozlemsirgavaz@hitit.edu.tr

¹ Johannes Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg 1952, s. 74, 291.; Johann Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Lieferung 2, Innsbruck 1978, s. 278 vd.; Jaan Puhvel, *Hittite Etymological Dictionary*, Volume 3: Words beginning with H, Newyork 1991, s. 361, 369.; SİĞ: wolle “yün, yünlü kumaş ve iplik önüne gelen determinatif” Christel Rüster- Erich Neu, *Hethitisches Zeichenlexikon*, Wiesbaden 1989, s. 347. ; Ahmet Ünal, *Multilinguales Handwörterbuch Des Hethitischen/ A Concise Multilingual Hittite Dictionary/Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Hamburg 2007, s 226; 569.

² İD: nehir, ırmak, nehir isimlerinin önüne gelen determinatif, Rüster- Neu, a.g.e., s. 326.; Hit. *hapa*- “nehir, ırmak, çay, dere” Ünal, a.g.e. s. 166,251.

³ *Hulana* Nehri Memleketi’nin geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bkz. Hayri Ertem, *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*, Ankara 1973, s. 50.; Giuseppe F del Monte - Johann Tischler, *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, RGTC 6*, 1978, s. 529 vd. ; Giuseppe F del Monte, *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, RGTC 6/2*, 1992, s. 205.

⁴ Albrecht Goetze, *Hattuşlîš. Der Bericht über seine Thronbesteigung nebst den Paralleltexten*, (MVAeG 29/3), Leipzig 1925, s. 21. ; SİĞ “yün” işaretinin SİG, “sarı, yeşil” olarak okunmasından dolayı erken zamanlarda “green/yellow river” olarak adlandırılmıştır. Bu yorum için bkz. Puhvel, a.g.e., s. 361.

⁵ Johann Tischler, *Hethitisches Handwörterbuch*, Innsbruck 2001, s. 233.

⁶ John Garstang- Oliver Robert Gurney, *The Geography of the Hittite Empire*, London 1959, s. 44.

⁷ J.G. Macqueen, “Geography and history in western asia minor in the second millennium B.C.”,

Cornelius, Yeşilirmak'a⁸, yine Cornelius daha sonraki bir çalışmasında Kalykadnos⁹ (Göksu) ve son olarak da Kyndos'a¹⁰ (Tarsus Irmağı) lokalize etmiştir. Forlanini, *Hulana* Nehri Memleketi'ni Porsuk Çayı'na ve civarına¹¹, Ertem, *Hulana* Ülkesi'ni, Devrekâni Çayı çevresine, bugünkü Azdavay- Eflâni- Daday üçgeni içine, *Hulana* Kentini, Eflâni'ye, *Hulana* Nehrini ise Devrekâni Çayı'na lokalize etmektedir¹².

III. *Hattuşili* otobiyografisinde (öy. I 22-27) kardeşi II. *Muwatalli*'nin kendisini Saray Muhafızlarının Başı yaptığından ve Yukarı Ülke'nin idaresini de kendisine verdiğiinden bahsetmektedir. Metnin devamında ise II. *Muwatalli*'nin Aşağı Ülke'de bulunan *Tahuntasša* Kenti'ne taşınmadan önce kendisine idare etmesi için bıraktığı şehirleri saymıştır. Bu yerleşimler arasında *Hulana* Nehri Memleketi'nin de ismi geçmektedir. İlgili metin yeri şöyledir:

KUB 1.1 öy. II (=KBo 3.6 +KUB 1.7)¹³

- 55 na-aš-ta ke-e-da-aš *A-NA* KUR.KUR^{MES} am-mu-uk an-da da-a-li-ia-at
 56 nu-mu ke-e KUR.KUR^{MES} dan-na-at-ta *AŠ-ŠUM MU-IR DU-UT-TIM*
 pé-eš-ta
 57 KUR^{URU}Iš-hu-pi-it-ta KUR^{URU}Ma-ri-iš-ta KUR^{URU}Hi-iš-ša-aš-ha-pa
 58 KUR^{URU}Ka-ta-pa KUR^{URU}Ha-an-ha-na KUR^{URU}Da-ra-ah-na KUR^{URU}Ha-at-te-na
 59 KUR^{URU}Dur-mi-it-ta KUR^{URU}Pa-la-a KUR^{URU}Tu-u-ma-an-na
 60 KUR^{URU}Ga-aš-ši-ia-a KUR^{URU}Šap-pa KUR İD.SİG ANŞE.KUR.
 RA^{MES} LÚ.MEŠ^{LÚ}KUŠ^Š.GUŠKIN-ia
 61 hu-u-ma-an-da-an am-mu-uk .. ta-pár-ha KUR^{URU}Ha-ak-piš-ša-ma-
 mu
 62-63 KUR^{URU}Iš-ta-ha-ra ARAD-an-ni pé-eš-ta nu-mu *I-NA* KUR Ha-ak-

AnSt 18, 1968, s. 176.

⁸ Friedrich Cornelius, "Der Texte des Hattusilis III, geographisch erläutert", *RHA* 17, 1959, s. 109.

⁹ Friedrich Cornelius, "Neue Aufschlüsse zur hethitischen Geographie", *Anatolia* I, 1967, s. 63.

¹⁰ Friedrich Cornelius, *Geschichte der Hethiter. Mit besonderer Berücksichtigung der geographischen Verhältnisse und der Rechtsgeschichte*, Darmstadt, 1973, s. 24.

¹¹ Massimo Forlanini – M. Marazzi, *Atlante Storico del Vicino Oriente Antico 4.3 Anatolia: L'impero Hittita*, 1986, Harita.

¹² Hayri Ertem, *Hittit Devleti'nin İki Eyaleti: Pala-Tum(m)ana İle Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonu Üzerine Yeni Denemeler*, Ankara 1980, s. 33vd.

¹³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Goetze, a.g.e., s. 59.; Meltem Doğan-Alparslan, *Hittit Kralı II. Muwatalli: Kişiliği ve İcratı Filolojik Belgeler Işığında*, İstanbul 2012, s. 73 vd. ; Ertem, *Pala-Tum(m)ana*, s. 8.; Garstang- Gurney, a.g.e., s. 40.; Massimo Forlanini, "The Central Provinces of Hatti: an Updating", *Eothen* 16, 2008, s. 167.

- piš-ša LUGAL-un i-ia-at
- 55 Bu ülkelerde beni bıraktı
- 56 Ve bana bu iskân edilmemiş ülkelerin yönetimini verdi:
- 57 *Išhupitta* Ülkesini, *Marišta* Ülkesini, *Hiššašhapa* Ülkesini,
- 58 *Katapa* Ülkesini, *Hanhana* Ülkesini, *Tarahna* Ülkesini, *Hattena* Ülkesini,
- 59 *Durmita* Ülkesini, *Pala* Ülkesini, *Tummanna* Ülkesini,
- 60 *Gaššiya* Ülkesini, *Šappa* Ülkesini, *Hulana* Nehri Ülkesini. Arabalı savaşçıları ve altın seyislerin
- 61 tümünü ben yönettim. *Hakpiš* ve
- 62-63 *Istahara* Ülkelerini bana köle olarak verdi ve beni *Hakpiš* Ülkesinde kralı yaptı...

Acaba bu metin yerinde sayılan tüm bu yerleşimler Yukarı Ülke sınırları içinde mi yer alıyordu? Belki de Goetze'in belirttiği gibi, Yukarı Ülke'nin sınırları genişletilmiştir¹⁴. *Hulana* Nehri Ülkesi'nin, hem Hitit Devleti'nin kuzeyinde Çaldağı-Tavşandağı-İnegöl Dağı arasındaki bölgeye lokalize edilen *Pala* Ülkesi¹⁵ ve Kastamonu civarına lokalize edilen *Tumana* Ülkesi¹⁶ hem de kuzeydeki daimi düşman *Kaşkalar* ile sınır olan yerleşimlerle irtibatı bulunduğu açıktır. *Hulana* Nehri Memleketi'nden hemen önce adları geçen *Gaššiya*¹⁷ ve *Šappa*¹⁸ Şehirleri'nin lokalizasyon önerileri *Hulana*'nın yerini belirleme de bize önemli ipuçları vermektedir.

¹⁴ Abrecht Goetze, "Kleinasien zur Hethiterzeit. Eine geographische Untersuchung", *OuA* 1, Heidelberg 1924, s. 5. ; Leyla Murat, "Hitit Coğrafyasında Yukarı Ülke ve Tarihi Önemi", *Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildirileri*, (24-26 Nisan 1996), Ankara 1998, s. 179.

¹⁵ *Pala*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. Ertem, *Pala-Tum(m)ana*, s. 13. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 297 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 118.

¹⁶ *Tumana*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. Ertem, *Pala-Tum(m)ana*, s. 18.; del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 437 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 173.

¹⁷ *G/Kaşšiya*, Hitit Ülkesi'nin kuzeybatısında Bolu-Gerede arasındaki bölgeye, Ankara-Beyşehir-Ilgaz arasındaki bölgeye ve de Ankara çevresine lokalize edilmektedir. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 188.; del Monte, *a.g.e.*, s. 70.; Ertem, *G/Kaşšiya*'yı Klasik Ermenistan ile Sinop ile Kastamonu arasındaki bir yere Devrekani-Taşköprü hattının kuzeydoğusuna yerleştirmektedir. H. Ertem, *Pala-Tum(m)ana*, s. 33. Forlanini ise Ankara yakınlarında aranmasını önermektedir. Massimo Forlanini, "L'Anatolia nordoccidentale nell'impero eteo", *SMEA* 18, 1977, s. 207 vd.; Ayrıca bkz. Massimo Forlanini, "On the Middle Kızılırmak, II", *Central-North Anatolia*, 2009, ss. 58, 69.

¹⁸ *Šappa*, Fraktin'e, Hitit Ülkesi'nin kuzeybatısına ve Ankara-Beyşehir Bölgesi'ne ve Hitit Ülkesi'nin kuzey doğusundaki Şebn Kara Hisar'a lokalize edilmektedir. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 345 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 138. ; Ertem, *Šappa*'yı Daday-Devrekani-Kastamonu üçgeni içerisinde aranmasını önermektedir. Ertem, *Pala-Tum(m)ana*, s. 34.; Forlanini, Beyşehir'e lokalize etmektedir. Forlanini, *SMEA* 18, 2008. Forlanini'nin de daha sonradan katıldığı bir başka görüş ise; Omura, Beyşehir'in güneyindeki Sarıoba Höyük'e *Šapp(aw)*'ı yerleştirmektedir. Sachihiro Omura, "1994 Yılında İç Anadolu'da Yürütülen Yüzye Araştırmaları", *AST* 13, s. 252.; Forlanini, *Central-North Anatolia*, 58.

II. *Muršili* tarafından babası I. *Šuppiluliuma*'nın kahramanlıklarının anlatıldığı metinlerde *Maša*¹⁹ ve *Kammala*²⁰ Ülkeleri'nin *Hulana* memleketine saldırdıklarından bahsedilmektedir. Metnin ilgili kısmı şöyledir:

KUB 19.10 öy.1 / KUB 19.11 ay. 4²¹

- 7 [a]m-me-el-ma A-BI A-BI-IA ha-ad-du-li-iš-ta nam-ma
 8 na-aš IŠ-TU KUR URUUGU-TI kat-ta ú-it-nu KUR URUMa-a-aš-ša
 9 ku-it ERÍN.MEŠ KUR URUKam-ma-la-aš-ša KUR URU.ÍDSÍG
 10 Û KUR Ka-aš-ši-ya GUL-an-ni-eš-ki-it nu A-BI A-BI-I[A]
 11 a-pé-e-da-aš wa-al-ha-hu-u-wa-an-zi i-ia-at-ta-at
 12 A-BU-IA-ia A-NA A-BI A-BI-IA la-ah-hi GAM-an-pát i-ia-a[t-ta-at]
 13 nu A-NA A-BI A-BI-IA DINGIR.MEŠ pí-ra-an hu-u-i-e-er
 14 nu pa-it (A-NA) KUR URUMa-a-aš-ša URUKam-ma-la-ia har-ni-ik[-ta]
 7 Fakat Büyükbabam sağlıklı idi. Sonra
 8 O Yukarı Ülke'den aşağı indi. Maša Ülkesi'nin
 9 askerleri (ve) Kammala Ülkesi, Hulana Irmağı Ülkesi
 10 ve de Kaşşiya Ülkesi'ne devamlı saldırdıklarından, Büyükbaba[m]
 11 onlara saldırmak için yürüdü.
 12 ve babam büyük babamla birlikte bu sefere katıldı.
 13 Tanrılar büyükbabama yardım ettiler
 14 ve o gitti. Maša Ülkesi ve Kammala Kentini yakıp yıktı.

Hulana Nehri Ülkesi'nin Hitit Ülkesi'nin batısında Bursa ve Adapazarı çevresine yerleştirilen *Maša*²² Ülkesi ve onun hemen yakınılarında aranması gereken *Kammala*

¹⁹ *Maša*'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 264 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 102 vd.; *Maša* Ülkesi= Bursa ve Adapazarı İleri çevresi. Bu lokalizasyon ile ilgili ve ayrıntılı bilgi için bkz. İlkur Taş, "Hitit Metinlerinde Maša Ülkesi", *Arkeoloji ve Sanat* 125, s. 15-34.

²⁰ *Kammala*'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 167; Kammala, Klasik dönem ismi Gangra=Çankırı ile eşitlenmektedir. Bkz. Cornelius, *Geschichte der Hethiter*, s. 9.

²¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Hans Gustav Güterbock, "The Deeds of Suppiluliuma as Told by His Son, Mursili II", *JCS* 10, New Haven 1956, s. 65.

²² Taş, *a.g.e.*, s. 31.

tarafından ele geçirilmesi, bu yerleşimlerin birbirine komşu olmasalar bile yakın mevkide konumlandıklarını göstermektedir.

Hulana Nehri Memleketi'nin lokalizasyonu ile ilgili görüş bildirmeden önce kuşkusuz dikkate almamız gereken en önemli nokta, tek bir yerleşmeye doğrudan işaret etmenin güçlüğüdür. Zira *Hulana* nehrinin aktığı bütün coğrafya *Hulana* Nehri Memleketi olarak düşünülmeli ve belki de doğduğu ya da yerleşmeye en müsait olduğu lokasyon ise *Hulana* Şehri'nin bulunduğu yer olmalıdır.

KUB 58.15 öy.1²³

10 []^DSİG ŠA^{HUR.SAG}Hu-wa-at-nu-wa-an-da
11 [pa-an-zi nu-kán?] TÚG LUGAL^{URU}Ku-uš-šar²⁴ kat-ta ha-ma-an-kán-zi
12 []x 2 PA BAPPIR 2 PA MUNU₈ 10 PA NÍG.HAR.RA
13 []x-an 4 GU₄ 40 UDU 2 GA.KIN.AG 2 IM-ZA
14 [] 5^{SG}ki-iš-ri-iš MU-ti^DSİG pa-a-i
15 []^{HUR.SA}G Hu-wa-at-nu-wa-an-da-aš [p]a-a-i

10 Huwatnuwanta Dağı'ndan doğan Hulana (Yün) Nehri
11 (giderler ve onlar?) Kuşşara Kralı'nın elbisesini aşağı bağlarlar.
12 iki ölçek biralı ekmek, iki ölçek malt, on ölçek ince un
13 dört sığır, kırk koyun, iki peynir, iki maya
14 beş iyi yün Hulana nehrine verir.
15 Huwatnuwanta Dağı'na verir.

Bu pasajdan *Hulana* Nehri'nin *Huwatnuwanta* Dağı'ndan²⁵ doğduğu anlaşılmaktadır. *Hulana* Irmağı kıyısında icra edilen bir ayinde *Kuşşara* Kralı'nın bir elbisesi, yani krallığı sembolize eden en önemli simgelerden biri, ritüel amaçlı olarak bir yere bağlanmaktadır²⁶. Metnin devamında ayin sırasında *Hulana* Nehri sakinleri

²³ Transkripsiyon için bkz. Ahmet Ünal, "Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar", *Archivum Anatolicum*, 3, Ankara 1997, ss. 351-353.; Ayrıca krş. José Virgilio & GarcéDa Trabazo & Detlev Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 58*, Wiesbaden 2005, s. 39.

²⁴ Khaled Nashef, *Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, Die Orts- und Gewässernamen der altassyrischen Zeit*, Wiesbaden 1991, s.74 vd. ; del Monte - Tischer, a.g.e., s. 230. ; del Monte, a.g.e., s. 87.

²⁵ *Huwatnuwanta* Dağı'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bkz. Ertem, *Coğrafya*, s. 180. ; del Monte - Tischer, a.g.e., s. 132. ; del Monte, a.g.e., s. 46. Ayrıca bkz. Hatice Gonnet, "Les Montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites", *RHA* 83, Paris 1968, s. 108, 124.

²⁶ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ve yorum için bkz. Ünal, *Archivum Anatolicum*, s. 351 vd. ; Güngör Karauğuz, *Arkeolojik ve Filolojik Belgelerin Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kısımı*, Konya 2005, s. 71.

tarafından kurban malzemelerinin sunularının gerçekleştirildiği görülmektedir. Garstang, *Huwatnuwanta* Dağı'nı Bozdağ'a²⁷, Forlanini, Sultandağ'a²⁸, Hawkins, Konya'nın batısındaki dağlık bölgeye²⁹, Karauğuz, Tuz Gölü'nün güney doğusuna³⁰ lokalize etmektedir. Diğer taraftan; Barjamovic ise *Huwatnuwanta*'yı Tuz Gölü'nün batısında, Sultandağ'ın hemen bitişiğinde, dağın bir parçası olduğuna işaret etmektedir³¹. KBo 25 162 nolu metinde *Huwatnuwanta* dağı, *Arša*, *Šittara*, *Tammuri*, *Šunnara* ve *Šahuwar*[- dağları ile birlikte listelenmektedir³². Öte yandan dağ *Paršhunta* ve *Ušša* Şehirleri'nin Fırtına Tanrıları ile birlikte geçmektedir³³. Bunların yanı sıra *Muwatalli*'nin *Arimma*'nın Güneş Tanrıçasına, Gögün Güneş Tanrısına, Fırtına Tanrısı ve diğer tanrılara duasını içeren KBo 6.45 II 38-40= 46 III 7 vd'de "*Ušša*³⁴ *Kenti*'nin *Fırtına Tanrısı*, *Paršahunta*³⁵ *Kenti*'nin *Fırtına Tanrısı*, *Huwatnuwanta Dağı*, *Hulaya Irmağı*³⁶, *Aşağı Ülkenin kadın (ve) erkek tanrıları, dağları (ve) ırmakları*"³⁷ geçmektedir. Bu metin yeri, *Huwatnuwanta* Dağı'nın yakınında bulunan ya da komşusu olan yerleşimlere işaret ediyor olabilir. Zira KBo 4.10 öy. 19-21'de *Huwatnuwanta* Dağı yönündeki « hallapuwanza adlı bir suyun sınır olduğundan ve *Hulaya* Nehri Ülkesi'ne ait olduğundan bahsedilmektedir. Bu metin yerine göre *Huwatnuwanta* Dağı, *Hulaya* Nehri Ülkesi ile komşudur. Ve bir pınar, havuz ya da kaynak³ iki yer arasında sınır teşkil etmektedir³⁸. Ama şu da unutulmamalıdır ki tanrı ve tanrıçaların sayıldığı listeler incelendiğinde birbirinden çok farklı coğrafyalarda bulunan yerleşimler de yan yana sıralanabilmektedir. Bronz Tablette *Hatti* Ülkesi içindeki *Huwatnuwanta* Dağı'nın *luz-*

²⁷ John Garstang, "The Hulaya River Land and Dadassas. A Crucial Problem in Hitite Geography", *JNES* 3, 1944, s. 29.; Garstang-Gurney, *a.g.e.*, s. 73.

²⁸ Massimo Forlanini, "Happurija, Eine Hauptstadt von Arzawa?", *Fs Dinçol-Dinçol*, 2007, ss. 286 vd.

²⁹ J. David, Hawkins *The Hieroglyphic inscription of the sacred pool complex at Hattusa. With an archaeological introduction by Neve P.*, Wiesbaden 1995, s. 51.

³⁰ Karauğuz, *a.g.e.*, s. 71.

³¹ Gojko Barjamovic, *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Copenhagen 2011, s. 371.

³² Adı geçen dağların metin yerleri ve lokalizasyon önerileri için bkz. Gonnet, *a.g.e.*, ss. 93-170.

³³ KUB 6 45 II 38+46 III 7. Singer'e göre bu metin yerinde dağın ismi yanlışlıkla *Huwalanuwanta* şeklinde yazılmıştır ve aynı dağdan bahsedilmektedir. Karauğuz, *a.g.e.*, s. 71, dip. 328.

³⁴ *Ušša*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. Del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 464 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 181.

³⁵ *Paršahunta*= *Purušhanda*= Konya-Karahöyük, Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu*, İstanbul 2000, s. 104; Ayrıca *Paršahunta/Purušhanta*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s.323 vd.; del Monte, *a.g.e.*, s. 128. ; *Purušhanta*= *Paršahunta*=Acemhöyük, Massimo Forlanini, "Remarques géographiques sur les textes cappadociens", *Hethitica* 6, 1985, s. 46.

³⁶ *Hulaya* Irmağı'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 529. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 40 vd.

³⁷ Tercüme için bkz. Alp, *a.g.e.*, s. 104.

³⁸ Metnin tercümesi için bkz. Karauğuz, *a.g.e.*, 48, 71.; Asıl kaynak, Harry.A. Hoffner, "The Ulmitešub Treaty (KBo 4.10 = CTH 106) with a New Join", *Fs T. Özgüç*, 1989, ss. 199-203.

zi ve *šahhan* vergi yükümlülüğünden muaf tutulduğu belirtilmiştir³⁹. Metinde dağın dar anlamıyla *Hatti* Ülkesi'nin çekirdek bölgesi içinde sayılması oldukça manidardır. Buna ilaveten, Mellaart, *Huwatnuwanta* Dağı'nın *Tarhuntašša* Krallığı'nın sınır komşularından biri olduğuna işaret etmektedir⁴⁰.

Hulana Nehri, Anitta Metninde *Šalatiwar*⁴¹ Şehri ile birlikte geçmektedir. *Šalatiwar*, Anitta döneminde ve öncesinde Anadolu'da etkin bir *Hatti* krallığı iken Hitit İmparatorluk Devrinde siyasi etkinliğini yitirmiş ama şehrin tanrıları kutsanmaya devam etmiştir.

KBo 3.22 ay.⁴²

64 ú-e-et-t[(a-an-da-an-ni-eš-ma) ^{URU}Ša-la-ti-wa-r(a za-ah-hi-ya p-a-un)]

65 LÚ ^{URU}Ša-l[(a-ti-wa-ra QA-DU DUMU^{MES}-ŠÚ a-ra-a-i)š (-)a(n-da)]

66 ú-e-it K[(UR-e-še-et Ū URU^{LM}-ŠU da-a-li-iš)]

67 nu ¹⁰H[(u-u-la-an-na)]-a[(n IŞ.BAT)]

64 Aynı yıl içinde *Šalatiwar* şehrine savaşa gittim.

65 *Šalatiwara*'lı adam çocuklarıyla birlikte isyan etti ve karşıma geldi.

66 Ülkesini ve (baş) şehrini terk etti.

67 ve *Hulana* nehrini tuttu (yerini aldı).

Metnin öncesinde *Anitta*'nın *Neša*'ya yaptığı imar faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Sonrasında ise Anitta, *Šalatiwar* şehrine savaşmaya gitmiştir. *Anitta Šalatiwar*'ı ele geçirmesinden sonra, anlaşılan, *Šalatiwar*'ın kralı ve halkın bir kısmı kaçmış ve *Hulana* Nehri Ülkesi'ne ya da yakınlarına yerleşmiştir. Demek ki *Šalatiwar*, *Hulana* Nehri Ülkesi yakınlarında komşu bir yerleşimdir ki⁴³ *Šalatiwar*'ın kralı *Hulana*'ya sığınmıştır. Barjamovic'e göre, *Hulana* Nehri *Anitta*'nın saldırı yaptığı güzergah üzerinde değildir, bu yüzden kral, daha uzak bir mevkide bulunan *Hulana*'ya kaçmıştır. Belki de Porsuk Çayı *Hulana* için uygun olabilir⁴⁴. Fakat bizce bu ifade söz konusu yerleşimlerin mesafeleri düşünüldüğünde çok uygun değildir. Zira Anitta, Kaneş yönünden yani güney doğudan saldırı yaptığı takdirde, *Šalatiwar* Kral'ının doğuya ya da kuzeye doğru kaçması da pek muhtemeldir.

³⁹ Karauğuz, *a.g.e.*, s. 61. ; (I 29, III 47), Heinrich Otten, *Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tutchalijas IV*, Wiesbaden 1988, s. 16 vd.

⁴⁰ James Mellaart, "The Present State of Hittite Geography", *Fs N. Özgüç*, Ankara 1993, s. 417.

⁴¹ *Šalatiwara*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 333 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 134 vd.; *Šalatiwar/Šalatuwar*, Nashef, *a.g.e.*, s. 100vd.

⁴² Eric Neu, *Der Anitta-Text*, StBoT 18, 1974, s. 14 vd.

⁴³ Alfonso Archi, "Continuità delgi insediamenti anatolici durante l'età ittita", *Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici* XXII, Roma 1980, s. 8.

⁴⁴ Barjamovic, *a.g.e.*, s. 353 vd.

Kt. 83/ k 117 nolu Kültepe Metnine göre, *Šalatiwar* yolundan iki, *Šalatiwar* yolundan iki haberci *Purušhattum*'a gönderilmiştir. Bu metin ayrıca *Šalatiwar* Wabartum'unun, *Wahšuşana* Kārum'una bağlı olduğunu da göstermektedir. Diğer taraftan; Kt.v/k 89 nolu metinde *Ulama* ve *Šalatiwar*'ın *Wahšuşana* ve *Purušhattum* arasında olduklarına fakat farklı güzergahlarda bulduklarına işaret etmektedir⁴⁵. Barjamovic, *Ulama*'yı Tuz Gölü'nün hemen güney doğusuna, *Wahšuşana*'yı Tuz Gölü'nün kuzeyine, Kızılırmak'ın üzerine ya da kıyısına, *Šalatiwar*'ı ise Tuz Gölü'nün kuzey batısına, Sakarya Irmağı'nın kıyısına, *Wahšuşana*'ya komşu bir mevkiye ve Kızılırmak kavsi dışına yerleştirmektedir⁴⁶. Ertem'e göre ise Haymana ve çevresi *Šalatiwar* Ülkesi'nin bulunduğu bölgeye, Külhöyük de *Šalatiwar* Şehri'ne eşitlenmelidir⁴⁷. Diğer taraftan, *Šalatiwar* Ülkesi'nin Kültepe belgelerinde bir *rubā*'u ve de *ēkallu*'sunun kaydedilmemiş olması herhalde tesadüf olmalıdır⁴⁸.

Hulana Nehri Ülkesi ve nehrin doğduğu *Huwatnuwanta* Dağı'nın, *Kuşşara* Kralı ile anılması, aynı zamanda *Hulana*'nın Anitta Metninde *Šalatiwar* Kralı'nın sığındığı bölge olarak geçmesi *Kuşşara* ve dolayısıyla *Anitta* ile olan ilişkisini açıkça göstermektedir. *Šalatiwar*'ın Kültepe belgelerinde bir *wabartum* olarak geçmesi, *Hulana*'nın da Asur Ticaret Kolonileri döneminde belki de yün temin etme hususunda dolaylı yoldan bir ticaret ağı içinde olabileceğini düşündürmektedir.

Kuşşara Kenti ise, Hitit hanedanlığının ilk başkenti olması açısından önemlidir. Zira Devletin kuruluşundan itibaren tahta geçen kralların *Kuşşar* soyundan geldiklerini ifade etmeleri ve I. *Hattušili*'nin vasiyetnamesini *Kuşşara*'da yazması, şehrin Hititlerin Anadolu'da tutunmaları ve merkezi otoriteyi kurma uğraşları sırasında etkin rol oynadığını göstermektedir. *Kuşşara*'nın lokalizasyonuna yönelik birçok çalışma mevcuttur⁴⁹. Balkan, *Kuşşara*'nın *Kaniš*'e daha yakın *Hattuša*'ya ise uzak bir mevkide aranmasını önermektedir⁵⁰. Bunun yanı sıra Garstrang-Gurney Alişar Höyük'e⁵¹, Forlanini, Kangal civarına⁵², Nashef ise Divriği yakınlarında⁵³ aranmasına işaret etmektedir. Biz de TC 1,10,6.13 nolu Kültepe Metninde *Kuşşara*'nın *Šamuha* ile bir-

⁴⁵ Cahit Günbattı, "Kārum'lar Arasındaki Mektuplaşmalar", XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi, (6-10VII1987-Istanbul), Ankara 1998, ss. 479 vdd.

⁴⁶ Barjamovic, *a.g.e.*, s. 372.

⁴⁷ Hayri Ertem, "Külhöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri ve Hititlere Ait Çivi Yazılı Belgelerdeki Adı Hakkında Bir Deneme", *Archivum Anatolicum* 1, Ankara 1995, s. 86 vd.

⁴⁸ Kemal Balkan, *Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş Kralı Warşama'ya Gönderdiği Mektup*, Ankara 1957, 66.

⁴⁹ *Kuşşara*'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon önerileri için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 230. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 87; Nashef, *a.g.e.*, s. 74 vd.; Ayrıca bkz. Barjamovic, *a.g.e.*, s. 143.vdd.

⁵⁰ Balkan, *a.g.e.*, s. 63.

⁵¹ Garstrang- Gurney, *a.g.e.*, s. 63.

⁵² Forlanini- Marazzi, *a.g.e.*, Tav.XVI 3

⁵³ Nashef, *a.g.e.*, s. 75.

likte anılmasını⁵⁴ da göz önünde bulundurarak Krallığın Sivas- Kayseri aralığında aranmasının uygun olduğunu düşünüyoruz. Nitekim son zamanlarda Sivas Yıldızeli İlçesi'ne bağlı Kayalıpınar'da yapılan kazı çalışmaları⁵⁵ *Šamuha*'nın lokalizasyonu için önemli bilgiler vermektedir.

Bütün bunların dışında KUB 26.43 ay. 31'de “^{URU}Wa-at-tar-wa KUR ^{URU}^{ID}Hu-la-na” ifadesinden yola çıkarak *Hulana* Nehri Ülkesi'nde olduğu ileri sürülen ^{URU}Wat(t)*aura*⁵⁶ adlı bir yerleşim söz konusudur⁵⁷. Fakat bu yerleşim ile ilgili bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Forlanini'ye göre, Hititçe metinlerde geçen iki tane *Wattarwa* şehri mevcuttur. KBo 22. 242 + nolu metnin 11. satırında anılan *Wattarwa* şehri ile *Hulana* Nehri Memleketi'nin bir alakası yoktur⁵⁸. Ama diğer taraftan, *Hulana* ile bağlantılı olan *Wattarwa* belki de K/Germe (Kereme/mos) ile eşitlenmelidir⁵⁹.

KUR ^{URU}^{ID}*Hu-la-na*:

1) Hititçe metinlerde hem bir ırmak, hem ırmağın kıyısında ya da vadisinde kurulu bir şehir hem de bir ırmak ülkesi olarak anılan *Hulana*'nın kelime anlamı yündür. Eski Yunanca da τὸ ἔριον Lenos yün anlamına gelmektedir⁶⁰. Nasıl ki Frig, Grek ve Roma Dönemlerinde Menderes (Μαίανδρος) nehri “Meander motifi” zikzaklı motif olarak betimlenip pek çok görsel malzemede kullanılmış ve mitolojik öyküde işlenmiş ise Hititlerde de *Hulana* Nehri, düzenli bir mecrası olmadığından ve gevşek eğrilmiş yünü andırdığından bu ismi almış olabilir. Yani bazı nehirler akış şekillerine göre isimlendirilmiş olabilir.

2) *Hulana* Nehri Hititçe belgelere göre *Huwatnuwanta* Dağı'ndan doğmuştur. Ve *Huwatnuwanta* Dağı bir yazılı belgede *Kuşšara* Kralı ile birlikte anılmıştır.

3) KUR ^{URU}^{ID}*Hu-la-na*'nın birlikte anıldığı şehir ya da lokasyonlar: *Huwatnuwanta*, *Pala*, *Tumana*, *Gaşšiya*, *Šappa*, *Šalatiwar*, *Kuşšara*, *Wattarwa*, *Maša* ve *Kammala*'dır. Bu durumda *Hulana* nehri, kuzeyde Pala ve Tumana Ülkeleri ve Kaşka sınırından, daha güneyde Kayseri-Yozgat-Sivas üçgeninde aranan *Kuşšara* civarından, batıda Bursa

⁵⁴ Nashef, *a.g.e.*, s. 102.

⁵⁵ Andreas Müller-Karpe -Vuslat Müller-Karpe, “Untersuchungen in Kayalıpınar und Umgebung 2006-2009”, *MDOG* 141, 2009, s. 173-238. ; Vuslat Müller-Karpe- Andreas Müller-Karpe, “Kayalıpınar”, *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, eds. M. Doğan-Alparslan- M. Alparslan, İstanbul 2013, s. 282-287.

⁵⁶ *Wattarwa*'nın lokalizasyonu ve Hititçe metinlerde geçtiği yerler için bkz. del Monte - Tischer, *a.g.e.*, s. 481 vd. ; del Monte, *a.g.e.*, s. 188.

⁵⁷ Savaş Özkan Savaş, “Birkaç Hitit Kentinin Lokalizasyonu Hakkında”, *Archivum Anatolicum* 3, Ankara 1997, s. 283.

⁵⁸ Forlanini, *Central-North Anatolia*, 45 vd.

⁵⁹ Forlanini, *SMEA* 18, s. 222.

⁶⁰ H.G. Liddell –R. Scott – H.S. Jones, *A Greek - English Lexicon*, Oxford 1968, s. 688.

ve Adapazarı çevresinde aranan *Maša* ve de Ankara ve civarında aranan *Šalatiwar*'ın bulunduğu bütün bu coğrafya ile temas halindedir.

4) *Hulana* Nehri Ülkesi düşman işgaline açık bir mevkide bulunmaktadır. Zira Hitit Devleti'nin batısında konumlanan *Maša* ve *Kammala* Ülkeleri tarafından kolaylıkla ele geçirilmiştir. Ama diğer taraftan *Šalatiwar* Kralı'nın sığındığı yer olduğu da göz ardı edilmemelidir.

5) *Hulana*'nın Hitit Devleti'nin kuzeybatısına lokalize edilen şehirlerin yanı sıra batıda *Maša* ve güneyde Aşağı Ülke ile olan ilişkileri, nehrin kapsadığı ya da aktığı alanın genişliğini göstermesi açısından da önemlidir.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak genel itibariyle akışı, gevşek eğrilmış bir yünü andıran Delice Irmağı'nın *Hulana* nehri ile eşitlenmesini öneriyoruz. Delice Irmağı'nın aktığı coğrafya, Hititçe metinlerde *Hulana*'nın birlikte anıldığı yerleşimlere olan yakınlığı açısından da oldukça önemlidir. Diğer taraftan Irmağın doğduğu dağın ise Delice'nin doğduğu dağlar olan ve Sivas-Yozgat sınırında yer alan Akdağ'lar ve civarında aranması uygun olabilir. Zira hem dağın hem de ırmağın geçtiği bir metin yerinde *Kuššara* Kralı'nın anılması, nehrin doğduğu dağın *Kuššara* Krallığı'ndan çok da uzaklarda aranmaması gerektiğine işaret etmektedir. Delice Irmağı, Akdağlar'ın batı eteklerinden doğar. Batı yönünde akışına devam eder ve Sorgun ve Doğankent sularını toplayan Sorgun deresini alarak, Şefaati'ye ulaşır. Şefaati'de Karacaali özüyle birleşir. Şefaati İlçe merkezini geçtikten sonra 30 km uzunluğundaki Karanlıkdere Vadisi'ne girer. Daha sonra, Yerköy'ü geçtikten sonra Bişek Özü'nü alır ve Sekili sınırlarında Yozgat sınırını terk eder⁶¹. Delice Irmak daha sonra Çankırı'nın doğusunda, Kula köyünde Kızılırmak'a karışır.

Irmağın Delice ismini aldığı Yozgat-Yerköy civarındaki bölgede de *Huwatnuwanla* Dağı'nın aranması uygun olabilir. Son olarak biz, *Hulana* Irmak=Delice Irmak eşitliğine inandığımızı ve buradan yola çıkarak da *Hulana* Nehri Ülkesi'nin yayılım gösterdiği asıl çekirdek bölgenin günümüzde Kırıkkale'ye bağlı Delice İlçesi'ni de içine alan ve kuzey batıya doğru giden hattın üzerinde aranmasını öneriyoruz.

⁶¹ İbrahim Tamer- Hasan Aslan vdd., T.C. Yozgat Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çevre Durum Raporu, Yozgat 2011, s. 80

Hulana Nehri'nin Lokalizasyon Önerileri

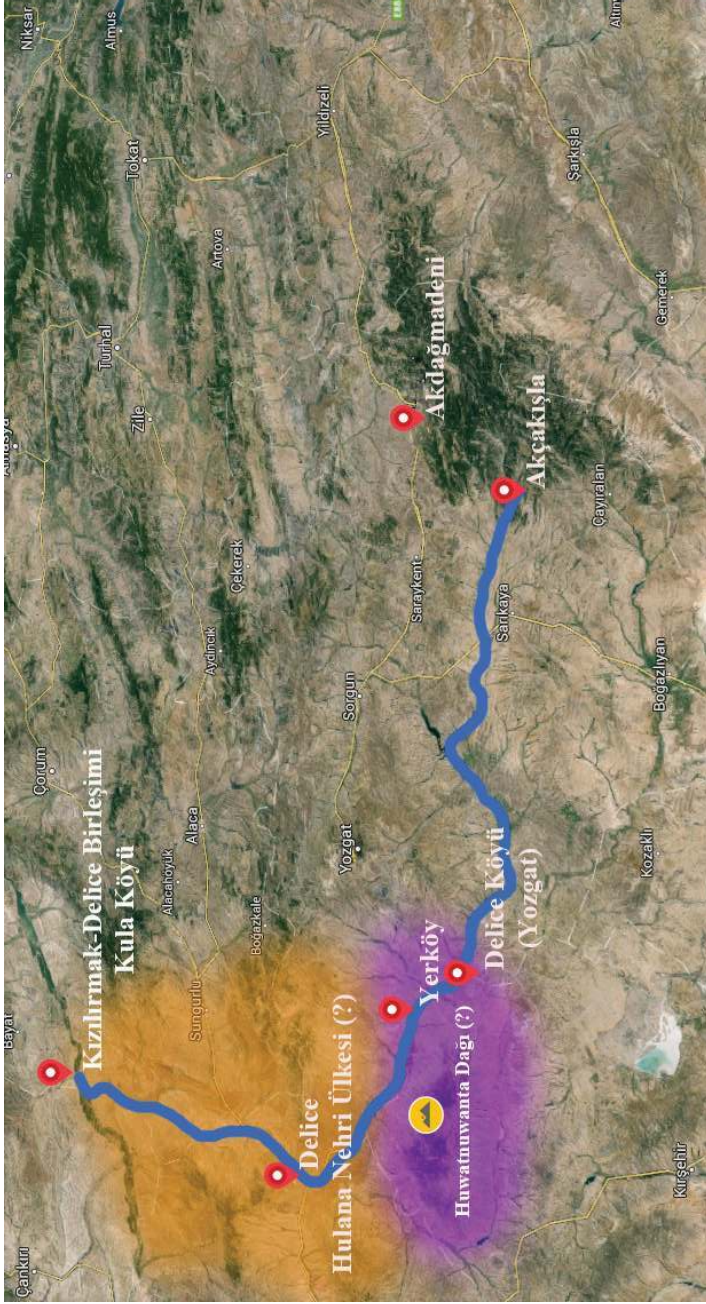
J. Gastrang-O.R. Gurney (1959)	Zamantı Su
J.G. Macqueen (1968)	Kirmir (Kebimir) Suyu
F. Cornelius (1959)	Yeşilirmak
F. Cornelius (1967)	Göksu (Kalykadnos)
F. Cornelius (1973)	Tarsus Irmağı
M. Forlanini (1986)	Porsuk Çayı
H. Ertem (1980)	Devrekâni Çayı
G. Barjamovic (2011)	Porsuk Çay
(Bu çalışma)	Delice Irmak

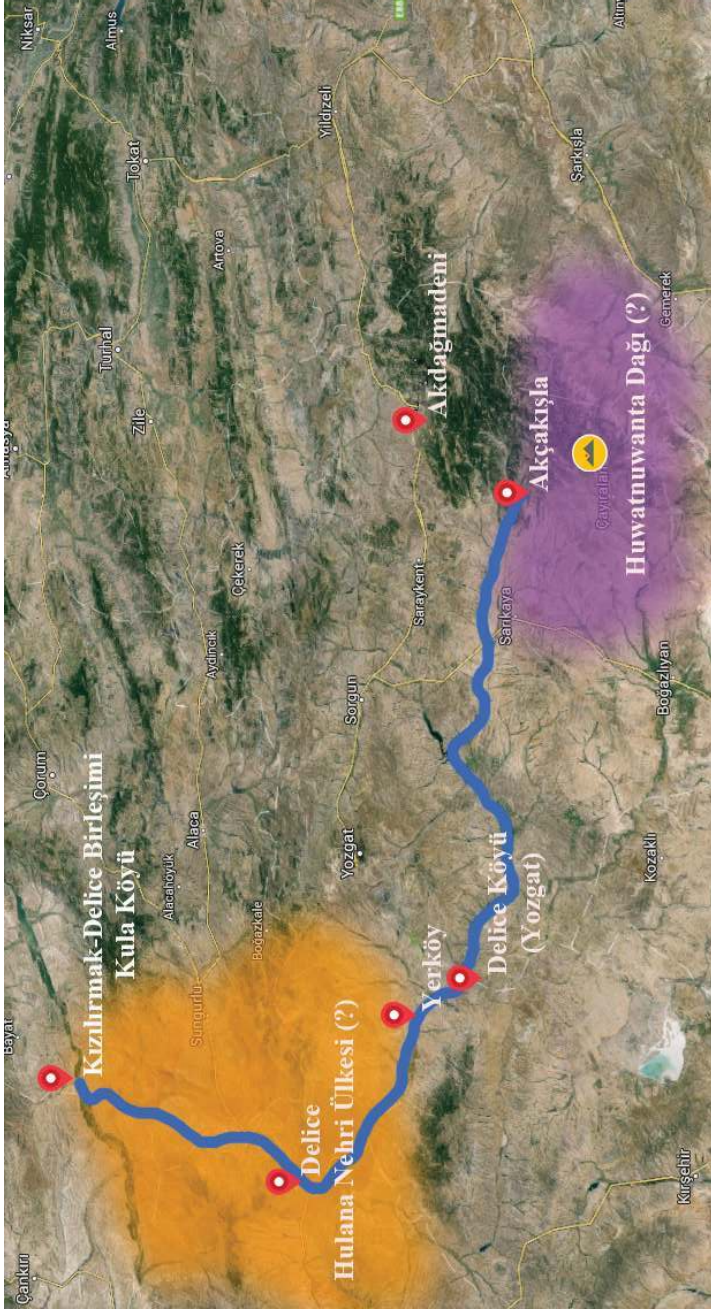
KAYNAKLAR

- Alfonso, Archi, "Continuità delgi insediamenti anatolici durante l'età ittita", *Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici* 22, Roma 1980, ss. 7-17.
- Alp, Sedat, *Hitit Çağında Anadolu*, İstanbul 2000.
- Balkan, Kemal, *Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş Kralı Warşama'ya Gönderdiği Mektup*, Ankara 1957.
- Barjamovic, Gojko, *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Copenhagen 2011.
- Cornelius, Friedrich, "Der Texte des Hattusilis III, geographisch erläutert", *RHA* 17, 1959, ss. 104-116.
- _____, "Neue Aufschlüsse zur hethitischen Geographie", *Anatolia* I, 1967, ss. 62-77.
- _____, *Geschichte der Hethiter. Mit besonderer Berücksichtigung der geographischen Verhältnis und der Rechtsgeschichte*, Darmstadt, 1973.
- del Monte Giuseppe F., – Tischer Johann, *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, *RGTC* 6, 1978.
- del Monte Giuseppe F., *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, *RGTC* 6/2, 1992.
- Doğan-Alparslan, Meltem, *Hitit Kralı II. Muwatalli: Kışılığı ve İcraatı Filolojik Belgeleri Işığında*, İstanbul 2012.
- Ertem, Hayri, *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*, Ankara 1973.

- _____, *Hitit Devleti'nin İki Eyaleti: Pala-Tum(m)ana İle Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonu Üzerine Yeni Denemeler*, Ankara 1980.
- _____, "Külhöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri ve Hititlere Ait Çivi Yazılı Belgelerdeki Adı Hakkında Bir Deneme", *Archivum Anatolicum* 1, Ankara 1995, ss. 73-87.
- Forlanini, Massimo – Marazzi, M, *Atlante Storico del Vicino Oriente Antico 4.3 Anatolia: L'impero Hittita*, 1986.
- Forlanini, Massimo, "Remarques géographiques sur les textes cappadociens", *Hethitica* 6, 1985, ss. 45-67.
- _____, "L'Anatolia nordoccidentale nell'impero eteo", *SMEA* 18, 1977, ss. 197-225.
- _____, "Happurija, Eine Hauptstadt von Arzawa?", *Fs Dinçol-Dinçol*, 2007, ss. 285-298.
- _____, "The Central Provinces of Hatti: an Updating", *Eothen* 16, 2008, ss. 145-188.
- _____, "On the Middle Kızılırmak, II", *Central- North Anatolia*, 2009, ss. 39-69.
- Friedrich, Johannes, *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg 1952.
- Garstang, John, "The Hulaya River Land and Dadassas. A Crucial Problem in Hittite Geography", *JNES* 3, 1944, ss. 14-37.
- Garstang, John - Gurney Oliver Robert, *The Geography of the Hittite Empire*, London 1959.
- Goetze, Albrecht, *Hattuşiliş. Der Bericht über seine Thronbesteigung nebst den Paralleltexen*, (MVAeG 29/3), Leipzig 1925.
- _____, *Kleinasien zur Helhiterzeit. Eine geographische Untersuchung*, *OuA* 1, Heidelberg 1924.
- Gonnet, Hatice, "Les Montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites", *RHA* 83, Paris 1968, ss. 93-170.
- Günbatı, Cahit, "Kārum'lar Arasındaki Mektuplaşmalar", *XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi*, (6-107VII71987-İstanbul), Ankara 1998, ss. 479-484.
- Güterbock, Hans Gustav, "The Deeds of Suppiluliuma as Told by His Son, Mursili II", *JCS* 10, New Haven 1956.
- Hawkins, J. David, *The Hieroglyphic inscription of the sacred pool complex at Hattusa. With an archaeological introduction by Neve P.*, Wiesbaden 1995.
- Hoffner, Harry A., "The Ulmiteşub Treaty (KBo 4.10 = C^TH 106) with a New Join", *Fs T. Özgüç*, 1989, ss. 199-203.
- Karağuz, Güngör, *Arkeolojik ve Filolojik Belgelerin Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi*, Konya 2005.
- H.G., Liddell –R., Scott – H.S., Jones, *A Greek And English Lexicon*, Oxford 1968.
- Müller-Karpe, Andreas - Müller-Karpe, Vuşlat, "Untersuchungen in Kayalıpınar und Umgebung 2006-2009 ", *MDOG* 141, 2009, s. 173-238.

- Müller-Karpe, Vuslat - Müller-Karpe, Andreas, "Kayalıpınar", *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, eds. M.Doğan-Alparslan- M. Alparslan, İstanbul 2013, s. 282-287.
- Macqueen, J.G., "Geography and history in western asia minör in the second millennium B.C.", *AnSt* 18, 1968, ss. 169-185.
- Mellaart, James, "The Present State of Hittite Geography", *Fs.N. Özgüç*, Ankara 1993, ss. 415-422.
- Murat, Leyla, "Hitit Coğrafyasında Yukarı Ülke ve Tarihi Önemi", *Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildirileri*, (24-26 Nisan 1996), Ankara 1998, ss. 175-188.
- Nashef, Khaled, *Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, Die Orts-und Gewässernamen der altassyrischen Zeit*, Wiesbaden 1991
- Neu, Eric, *Der Anitta-Text*, StBoT 18, Wiesbaden 1974.
- Omura, Sachihiro, "1994 Yılında İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", *AST* 13, 1995, ss. 243-272.
- Otten, Heinrich, *Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuḫḫaliyas IV*, Wiesbaden 1988.
- Puhvel, Jaan, *Hittite Etymological Dictionary*, Volume 3: Words beginning with H, Newyork 1991.
- Rüster, Christel- Neu, Eric, *Hethitisches Zeichenlexikon*, Wiesbaden 1989.
- Savaş Özkan "Birkaç Hitit Kentinin Lokalizasyonu Hakkında", *Archivum Anatolicum* 3, Ankara 1997, ss. 269-289.
- İbrahim, Tamer- Hasan Aslan vdd., *T.C. Yözet Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çevre Durum Raporu*, Yozgat 2011.
- Taş, İlknur, "Hitit Metinlerinde Maşa Ülkesi", *Arkeoloji ve Sanat* 125, ss. 15-34.
- Tischler, Johann, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Lieferung 2, Innsbruck 1978.
- _____, *Hethitisches Handwörterbuch*, Innsbruck 2001
- Ünal, Ahmet, *Multilinguales Handwörterbuch Des Hethitischen/ A Concise Multilingual Hittite Dictionary/Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Hamburg 2007.
- _____, "Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar", *Archivum Anatolicum*, 3, Ankara 1997, ss. 351-353.
- Virgilio, José – Trabazo GarcDa- Groddek Detlev, *Hethitische Texte in Transkription KUB 58*, Wiesbaden 2005.

CONTENTS

Articles and Studies:	<u>Page</u>
SİR GAVAZ, ÖZLEM: Evaluation of KUR ¹⁰ <i>Hulana-</i> / KUR ¹⁰ SİĞ ‘Wool River Land’ According to the Hittite Texts	357
YILDIRIM, M. İBRAHİM: A New Persian Source on the History of Timurids: <i>Müntahabü't-Tevarîh</i> of Zahîr-i Mar'âşî	371
KUL, EYÜP: Improvement of Mines in Kratov, Kyustendil, Skopje, Trepça and Jejene According to a Report Dated 1703	395
TÜRKMEN, İLHAN: Socia-Economic Structure of Belgrade in 1740s According to Ottoman Empire Sources.....	411
DEMİRÜREK, MEHMET: The Dragomans of the Britain and the Dragoman Reform of 1758	439
EFE, AYLÂ: Mahmut II's Census in Property: The Case of Evreşe	483
KASUMOVIĆ, FAHD: Understanding Ottoman Heritage in Bosnia and Herzegovina: Conversions to Islam in the Records of the Sarajevo Sharia Court, 1800-1851	507
SÜME, MEHMET: A Sample of Ottoman Tax Implementations: The Octroi Tax	601
GÖLEN, ZAFER: The Efforts of Ottoman Government Regarding the Protection of Bosnia-Herzegovina Forests During Reforms	547
SATILMIŞ, SELAHATTİN: Disaster Management of the Ottoman Empire and the Criticisms Directed Toward the Governer Sadık Mehmed Paşa in the Earthquake of Chios in 1881.....	573
KORKMAZ, TELLÎ: G. V. Chicherin in Turkish-Russian Relations and the Armenian Issue	619
Translations:	
HASANOV, ZAUR (Transl.: Bağdagül Musa): Identical Traditions, Cults and the Psychology of the Scythians and Turko-Mongol Peoples	639
Turkish Abstracts.....	663
Abstracts.....	671
Belleten Journal Editorial and Application Requirements (in Turkish)	679
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements (in English)	682

BELLETTEN

PERIODICAL PUBLISHED EVERY FOUR MONTHS

TURKISH HISTORICAL SOCIETY REVIEW

Volume : LXXX

No. 288

August 2016

ANKARA – 2016